

Тетяна Фоміна

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри аудиту, обліку та оподаткування Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький, Україна

Ольга Мусієнко

судова експертка сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Кропивницький, Україна

Богдан Бубнов

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Необхідність та стабілізація фінансової системи, забезпечення стійкого надходження бюджетних доходів, дотримання податкової дисципліни як умови якісного виконання фізичними та юридичними особами зобов'язань перед державою, а також існування тіньової економіки в Україні обумовили створення особливого напрямку державного фінансового контролю – податкового контролю.

Використовуючи прийоми, методи та інструменти податкового контролю контролюючі органи можуть здійснювати превентивний вплив на негативні наслідки тіньової економіки. Проте наступний податковий контроль, який проводиться у формі податкових перевірок, також виступає дієвим інструментом боротьби з тіньовими схемами. З цього випливає надзвичайна доречність, нагальність та необхідність податкового контролю, особливо на сучасному етапі розвитку економіки України та реформування податкової системи [2].

Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

Податковий контроль в Україні базується на використанні загальноправових принципах (передбачені Конституцією України), спеціальних принципах здійснення податкового контролю, спеціальних принципах організації податкового контролю (передбачені Конституцією України та Податковим кодексом України). Система принципів податкового контролю в Україні нами згрупована і представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Принципи здійснення податкового контролю в Україні

Загальноправові (конституційні) принципи	Спеціальні принципи здійснення податкового контролю	Спеціальні принципи організації податкового контролю
Законність	Безоплатність	Дотримання процесуальної форми
Юридична рівність	Правомочність	Презумпція невинуватості
Дотримання прав людини і громадянина	Системність	Дотримання податкової таємниці
Гласність	Професіоналізм	Недопущення заподіяння шкоди платнику податків
Відповідальність	Визначеність перемету контролю	Незалежність контролюючих органів
Звітність громадян перед державою про майно і отримані доходи	Координація і взаємодія органів контролю	Збалансованість контрольних дій
	Планомірність, превентивність	Документальне оформлення результатів
	Об'єктивність і достовірність	Єдиний підхід

Визначені принципи регламентують та забезпечують ефективне функціонування системи податкового контролю.

У світовій практиці є ряд способів організації практичної діяльності податкових органів. Способи здійснення податкового контролю в Україні регламентовано Податковим кодексом і узагальнено у таблиці 2.

Таблиця 2

Способи здійснення податкового контролю в Україні

Способи здійснення	Зміст способу
Ведення обліку платників податків	Ведеться з метою створення умов для здійснення контролю за правильністю нарахування, своєчасністю і повнотою сплати податків, фінансових санкцій, дотримання податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи
Інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів	Комплекс заходів, що координується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, щодо збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій
Перевірки та звірки (у т.ч. перевірки щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин)	Камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні), фактичні перевірки
Моніторинг контрольованих операцій	Встановлення відповідності умов

Способи здійснення	Зміст способу
та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків	контрольованих операцій принципу «витягнутої руки», виявлення потенційних ризиків трансфертного ціноутворення, проведення аналізу ризиків заниження платником податків податкових зобов'язань, а також забезпечення контролю за своєчасністю та повнотою подання звітів про контрольовані операції та документації з трансфертного ціноутворення

*Складено на основі [1]

Одним із найефективніших способів податкового контролю є податкові перевірки. У статті 75 ПКУ передбачено, що контролюючі органи мають право проводити камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки, які схематично представлено на рис. 1.

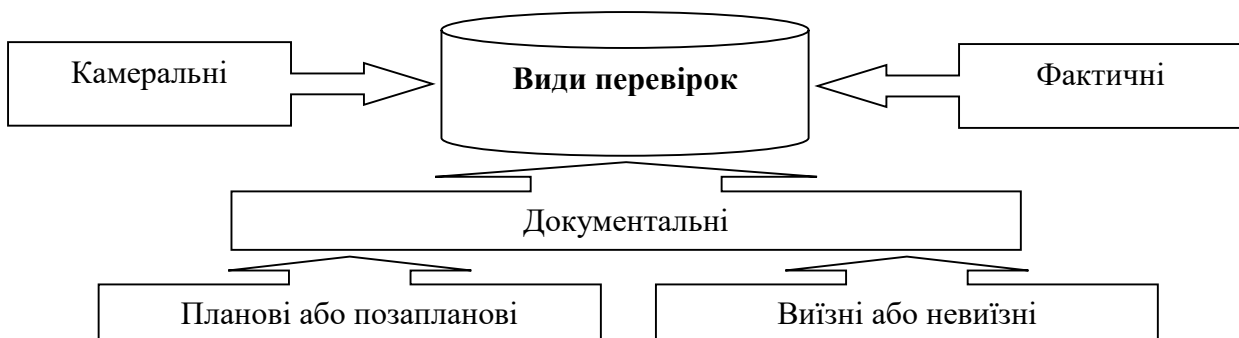

Рис. 1. Види податкових перевірок в Україні [3, с. 29]

Камеральною вважається перевірка, яка проводиться у приміщенні контролюючого органу виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків та даних системи електронного адміністрування податку на додану вартість (даних центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, в якому відкриваються рахунки платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, даних Єдиного реєстру податкових накладних та даних митних декларацій), а також даних Єдиного реєстру акцизних накладних та даних системи електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового тощо.

Документальною перевіркою вважається перевірка, предметом якої є своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати усіх передбачених Податковим кодексом України податків та зборів, а також дотримання валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами) та яка проводиться на підставі податкових декларацій (розрахунків), фінансової, статистичної та іншої звітності, реєстрів податкового та бухгалтерського обліку, ведення яких передбачено законом, первинних

документів, які використовуються в бухгалтерському та податковому обліку і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків та зборів, виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, а також отриманих в установленому законодавством порядку контролюючим органом документів та податкової інформації, у тому числі за результатами перевірок інших платників податків. Документальна планова перевірка проводиться відповідно до плану-графіка перевірок. Документальна позапланова перевірка не передбачається у плані роботи контролюючого органу і проводиться за наявності підстав, визначених Податковим кодексом України.

Фактичною вважається перевірка, що здійснюється за місцем фактичного провадження платником податків діяльності, розташування господарських або інших об'єктів права власності такого платника. Така перевірка здійснюється контролюючим органом щодо дотримання норм законодавства з питань регулювання обігу готівки, порядку здійснення платниками податків розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності ліцензій, свідоцтв, у тому числі про виробництво та обіг підакцизних товарів, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами).

На період дії воєнного стану в Україні використання деяких способів здійснення податкового контролю є обмеженим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://cutt.ly/vwmRxeSY> (дата звернення: 11.10.2023)
2. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Податковий контроль як інструмент запобігання тіньовій економіці. *Стратегічні пріоритети детінізації України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір : Монографія* ; За ред. Черевка О.В. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 259-280, С. 436-441
3. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Організація і методика податкових перевірок : навчальний посібник. Дніпро: Середняк Т.К., 2020. 292 с.